

הדרך היומית

מדרשית הדרך היומית

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ת"

מסכת ברכות - דף ק"ח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

לימוד מהנהגתם של תלמידי חכמים

שאלו את רב ששת אם מותר לקרא דברים שבקדושה במקום שיש ריח רע שאין לו עיקר, ופטט את ספקו מתלמידיו רב שישבים על המחצלות בבית המדרש חלקם לומדים ויש מהם שונים, וזרכם של ישנים שמפיוחים, ולא חששו לדברי תורה. כלפי עצם הדין האמור שמותרים בדברי תורה ולא בק"ש, רש"י ביאר (ד"ה וה"מ) שלא שייך לצאת החוצה בכל פעם וכד', אבל בק"ש שיצא החוצה ויקרא ק"ש. בלבוש ועוד ביארו שק"ש חמור יותר משום שיש בו שבח להקב"ה וקבלת עול מלכות שמים וכו'.

אמנם מהנ"ל מדקדק דברי רש"י ועולה חיזוש גדול, שהקלו בלימוד תורה היות ולא יכול לצאת וכד', אבל באופן שלומד יחידו יצטרך לצאת (באופן שאחר הפיח, שאם הוא עצמו הרי בין כך צריך להמתין כמבאר בנר, ואמנם נחלקו עד מתי ימתין האם עד שישכיל הריח או לאחר שהפיח יכול לחזור וללמוד). ומבאר שאפשר וכלל לא נזרו על לימוד תורה, ובכל אופן בריח רע שאין לו עיקר מותר ללמוד.

ובאמת צריך להשכיל, איך פטט רב ששת הלכה ממנהג התלמידים, אמת היו הם קדושי עליון תלמידי רב, אבל האם הנהגתם שחלקם נרדמו בלימודם וכו', יכולה ללמד אותנו הלכה לדורות. וא"כ צריכים אנו להשכיל דבר, מה הגדרת הרעיון והמעשה. ואפשר לבאר, הגמ' בשבת (ק"ג, א) הביאה אמר שלמה בחכמות "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" וכו', וביארו בגמ' על מעשים טובים או מידות טובות וכו' שאדם יתעלה בהם וישמור על עצמו בהם כדי שלא יגיע לעולם הבא על מוכן.

אמרו דווקא "בגדים לבנים" שהטחא כידוע נקרא לכלוך כמו שאמר דוד המלך ז"ע "הרב כבסני מעוונתי", לכלוך על לבן נראה היטב, לכך אמרו צריך להיזהר להתכונן שיהיה האדם לבן לגמרי. עוד הביאה הגמ' פירוש אחר שהכוונה למצות ציצית. ביאר הגאון ה"סבא מקלם" (מתוך מאמר של רבי נתן צבי גופר בלפרקים) צריך לשמור האדם על עצמו בנקיונו, ואף בנקיון בגדיו - וגם על זה סובבים דברי החכם מכל אדם 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים'.

הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוש השערה. ודבר זה צריך תלמוד, לכאורה היכן נעלמה מידת הרחמים אצל הצדיקים? מדוע איתם לדקדק? מדוע עליהם יש תביעה שלא יהיה רב רב על בגדיהם הרוחני והגשמי?

הצדיקים והתלמידי חכמים נשלחו ממרום לעסוק בחינוכו של הדור, בטיפוח הכשרתו המוסרית ובפיקוח על התהוות הנפשית, בשכלול עצמות הרוחנית ובשיפור מעשיו מידותיו ונימוסיו. חינוך לא יכול להיות שלם, אלא אם כן רואה במו עינו סמלים חיים למופת ולדוגמה. גדולה שימושה יותר, יותר ממה שהתלמיד לומד מתורת רבו, הוא לומד מאישיותו המדגימה! הדיבורים אמנם נכנסים לאוזן, ולפעמים אף חודרים להכרה, אולם הדרך מן המח אל הלב רחוקה היא מאד, כאשר המורה מסמל בעצמו מה שמלמד, מתוך ע"י דוגמא אישית, מוצא דרך ללבו של התלמיד.

סוקרטס (פילוסוף יווני) טען שלמורה די לו להפיץ ידע על טוב, וידע על רע, זה יפתח באדם את הכרת הטוב והוכיח עד כלי הנמשמות בחייו.

אולם רבי ישראל סלנטר זצ"ל כתב, שההיסטוריה מלמדת אותנו שפילוסופי יון לא השאירו מאומה לתלמידיהם. אין הידע שמעביר המורה כי אם ידע ותו לא. ואין נעשים הידיעות לחלק אורני מן התלמיד. רק האישיות המתוקנת יש לה כח כובש, ההשראה הבאה מנפש לנפש היא המחנכת.

לכן אמרו חז"ל, שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים ע"י שיש עליהם רב על בגדם הרוחני או הגשמי זה מעורר ריוחק אצל התלמיד. זה כבר לא ענין של רחמים אלו ואחרים עומד כאן על כך המאזנים חינוך דור עתיד. לכן בכל עת יהיו בגדיך לבנים מלבד ההכנה האישית צריך חינוך הנובע מערכים אישיים.

מענה, מובנים דברי רב ששת באור נפלא, ההנהגה של אותם תלמידים קדושים עמלי ומשורים - הם המעתיקים את השמועה מדור לדור, הם המעמיקים בתורת רבם ומשאירים לדורות הבאים את נצחיות התורה ודרשותיה. לא רק שמלמדים את המותר והאסור באופן הלוגי של התורה והמצוה, אלא הנהגתם הקדושה היא לנו לדרך והיא לנו לעיניים, את הנעשה ואת שאינו, מתוך הנהגתם לימדנו רב ששת, את המותר והאסור.

האם מותר לברך ברכות המילה, כנגד ערות הקטן?

הביאו בגמ' וערות עכו"ם מוגדרת לערוה אסור לקרא ק"ש כנגד, ממה שנאמר אבל בני נח "וערות אביהם לא ראו".

הביא ברבינו יונה (ד"ה מהא חוב) שמחמת גמ' זו יש נוהגים לכסות ערות הקטן בזמן הברכות על המילה. וסיים שבקטן כ"כ לא דנים כערוה ואי"צ לכסות. אמנם בגדול כגון בבא להתגייר בודאי צריך לכסות בשעת הברכה משום "לא יראה בך ערות דבר". הרא"ש (ס' נ"ג) הביא דברי רבינו יונה, והוסיף "וגם נראה כיון דלתיקוני המילה קאתי קרינן ביה שפיר והיה מחניף קדוש ואין באותה שעה משום לא יראה בך ערות דבר".

ועי' בדברי חסדויות (אות חב) שדן בדבריהם, ויצא לדון שלדבריהם רבינו יונה הרי יש להחמיר בגדול שנימוול לכסות ערוותו, אבל לדברי הרא"ש אי"צ לכסות שהרי לתיקוני המילה.

והביא מהטור שהביא מבעל העיטור, שאין צריך לכסות קטן עד שראוי לביאה. א"כ

עולה לדבריו שאין קשר למילה דווקא, וה"ה לק"ש ושאר דברים עד שראוי לביאה אינו מוגדר כערוה. מאידך לרא"ש כאשר קשור למצוות מילה אין חשש, ולשאר דברים אפשר שגם לפני ערות קטן יהיה אסור. אמנם הטור עצמו סבר לכסות לכתחילה אף ערוות קטן בזמן הברכה.

סיכום הדרך

נושא היום: ק"ש כנגד צואה ומי רגלים. ליבו, עקבו רואה את הערוה.

אמר ר"ה, מותר לקרא ק"ש כאשר מכוסה מותניו כלפי מטה, אף שכלפי מעלה הוא ערום. וכן הביאו מדברי הברייתא, לק"ש מותר, וכדי שיוכל להתפלל צריך לכסות את ליבו.

עוד אמר ר"ה, שכח שתפילין עליו ונכנס לבה"כ, מניח ידו עליהם ומסיים להוציא מגופו עמוד ראשון, ויצא וחולץ תפיליו. **ולא יוצא מיד** היות ואמר רש"ב שאם נעצר ביציאה הראשונה, או נעצר במי רגלים הראשונים שיוצאים, בא לידו חולי.

לקרא ק"ש בזמן שיש צואה על בשרו או שידו מונחת בבית הכסא, **לרב הונא** מותר, טעמו **ביאר רבא**, "כל הנשמה תהלה" האיברים שמהללים צריכים להיות נקיים. **ולרב חסדא** אסור, טעמו "כל עצמותי תאמרנה" כל האיברים בנקיות.

ריח רע שיש לו עקב, **לרב הונא** מתרחק ד' אמות מהצואה וקורא ק"ש. **לרב חסדא** מתרחק ד' אמות ממקום שכלה הריח. כדברי רב חסדא מבאר בברייתא, **ועוד** מבאר בברייתא שאין לקרא ק"ש כנגד צואה של בעלי חיים, **ואמר רבא** ו**אמר רבא** שאין להלכה כברייתא זו, אלא כברייתא שאסרה צואה

בעלי חיים דווקא באופן שיש בתוכם עורות לביבד שרצים רע ביותר. **שאלו את רב ששת** מה הדין לגבי ריח רע שאין לו עיקר [1], ואמר שמותר בדברי תורה, אבל בק"ש אסור. **ואף דברי תורה** מותר כאשר הריח בא מאחר, ואם הוא עצמו הפיח ממתין עד שישכיל הריח.

צואה העוברת לפניו, **לאבי** מותר לקרא כנגדה, וטעמו שהעובר לא משיפע, כשם שלמדנו לגבי טומאה שאם הטהור עומד תחת העץ והמצרוע עובר, לא נתמא. **לדעת רבא**, אסור לקרא ק"ש, אמר, רב ספק צואה **בבית**, מותר. אבל ספק **באשפת**, אסור. **וספק מי רגלים** אפילו באשפה, מותר לקרא. **כשישית רב המונגא**, שאיסור במי רגלים דווקא מול קילוול ולא בזמן שהם בקרקע, **משאל רבי יונתן** "וצאת שמה" ומצד שיש תבוב "וכוסת", וביאר שאין צריך לכסות מי רגלים, ממשאל

רבא צריך לכסותה. **מאן למדו**, מהתורה אסור דווקא מול קילוול של מי רגלים, ורגלים, מזו על כל מי רגלים, אבל בספק לא מזו.

ומי רגלים אסור לקרא כנגדם כל זמן שהם בשיעור לחות שירטיבו את הנוגע בהם, **כך סברו**, רב יהודה בשם שמואל, ובה בר בר חנה בשם ר' יוחנן ויכולא. **נגבא בשם רב** החמיר עד שסימנם עוד ניכר אפילו שישבו. **ורב יוסף** התפלא על חומרה זו, שהרי אף בצואה **אמר רב יהודה בשם רב**, מותר לקרא כנגדה כאשר התיבשה מעט ויש עליה קרום, א"כ בודאי שמי רגלים מקילים יותר.

אמר אביי, ואולי יש לסמוך על דברי **רבה בר ר"ה שאמר בשם רב**, שאפילו הצואה יבשה כחורס אסור לקרא כנגדה, ואם כך שישת רב, יתכן והחמיר אף במי רגלים. **שיעור צואה** ש"בשה כחורס, **לרבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן** אם אינה מתפוררת שזרקה. **וי"א** שאינה מתפוררת שמלגלה.

רבינא אמר שאמר לו רב יהודה מדפתי, שיבדוק אם קרמו פניה, **וי"א** שיבדוק אם נעשו בה סדקים. **הלכתא לאמריה**, אם יבשה כחורס, אסור לקרא כנגדה. **ולמר זוטרא**, מותר. **לרבא**, אסורה, ומי רגלים על זמן שבה בשיעור לחות שירטיבו את הנוגע בהם אסור לקרא כנגדם.

בברייתא מבואר, כלי המיוחד למי רגלים אסור לקרא כנגדו אפילו ריק. ומי רגלים שנשפכו, בזמן שנבלעו מותר, לא נבלעו אסור. **ולרבי יוסי** כל זמן שמתפחים אסור. **למסקנת הגמ' לכ"ע** אפילו אם יש סימן של מי רגלים, אבל שהתיבשו אין איסור. **ונחלקו** ביטופח ע"מ להטפוח, **לרבנן**, אסור רק בטופח ע"מ להטפוח. **ורבי יוסי** החמיר אף שרק טופח.

יד לטבול, אם יכול להספיק לטבול ולהתכסות עד הנה"ח, יטבול יעלה וכו'. ואם לא יספיק יכסה גופו במים, וקרא במים. **רצו למר** שסתם התנא כשישת ר"א שזמן ק"ש עד הנה"ח, **ודחו** שבאו לומר ענין ותיקין.

כאשר קורא בתוך המים, **אמר רבי אלעזר ואר רב אחא בר אבא בר אחא בשם רב**, שמדובר במים עכורים שאל"כ הרי ליבו רואה את הערוה, **[2]** **במזארי בברייתא**, במים צלולים יושב עד צואה וקורא, שלא חששו לליבו או עקבו רואים את הערוה. **אבל י"א** שיכה ברגליו במים שיעכרם ואז יוכל לקרא.

שישת רב זביד: עקבו **שרוצה** את הערוה, מותר לקרא. ואם **נוגע לאבי** אסור לקרא ק"ש. **ולרבא** מותר. **שישת רב חנינא בריה דרב איקא**, **נוגע** לכ"ע אסור. עקבו **רואה לאבי** אסור. **ולרבא** מותר. **ולחלקא**, נוגע אסור [3]. רואה מותר.

אמר רבא, צואה מאחורי זכוכית, מותר לקרא ק"ש שהרי היא מכוסה. **אבל** לגבי ערוה לא מועיל כיוסו זכוכית, שהרי נאמר "ולא יראה בך ערות דבר" והרי זה נראה.

אמר אביי, מטע צואה יכול לבטלה ברוק. **לרבא**, דווקא רוק סמיך. צואה הנמצאת בחור, **לרבא** יכול להניח כנגדו ומכסה וקורא. ואם דבוק בסנדלו המתפק מר בריה דרבינא.

אמר רב יהודה, למרות שנאמר לגבי עכו"ם "אשר בשר חמורים בשרם" בכ"ז אסור לקרא כנגד ערוותם.

לא יתכסה במים רעים כדי לקרא ק"ש. ולא יקרא ק"ש ליד מי רגלים הנמצאים בכלי עד שיטיל לתוכם מים, **וי"א** בשיעור כל שהוא, **ורבי זכאי** אמר רביעית. **לדעת ר"ג המחלוקת** היא לבטל את המי רגלים, **אבל לכ"ע** אם היה בכלי מים כל שהוא, ואח"כ הטיל מי רגלים מותר לקרא כנגדם היות והמי רגלים תבטלו מטע מים במים. **ולרב יוסף**, **חלקו** באופן שהיו מי קודם, **אבל** לבטל מי רגלים לכ"ע רב רביעית. **וכן** נהג רב יוסף לבטל ברביעית.

מבואר בברייתא, כלים המיוחדים למי רגלים וצואה [4], אסור לקרא כנגדם אפילו שאין בתוכם מאומה. **ומי רגלים** יכול לבטלם בכל שהוא, **ולרבי זכאי** רביעית [5]. **הכלים** שאסור לקרא כנגדם, **לרבנן** בין לפי המיטה ובין לאחריה. **לאחריה**, **לרשב"ג** (למסקנא) היו מונחים לאחר המיטה קורא, ולפני המיטה אינו קורא ואח"כ מתרחק ד' אמות. **לרשב"ג**, לא מועיל להתרחק, ואין לקרא כ"ז שהם בבית, או שהם טמונים. **בשיעור הטמנה**, אם המיטה **פחות מל טמונים**, **ומר מעשרה**, בודאי לא מוגדר כטמון. **ובין 9-4** שאל רב יוסף את רב הונא ולא ענה לו. **פסק רב**, הלכה כרשב"ג, שאין לקרא כ"ז הכלים המאוסים בבית, **וכן** אמר באלי בשם רב יעקב בנו של בת שמותיה **ורבא פסק** שאין להלכה כרשב"ג.

הארת [1] רש"י אין עיקר זה בפיה, לתוד"ה בית הכסא שהצואה במוקד ויש מחיצה. [2] נקטו תוד"ה והרי, שאמנם תלמידו של רש"י רבינו שמעיה פסק שילבו רואה את הערוה מותר, אבל פשוט הסוגיא לאסור, והקלו רב עקבו רואה. [3] הטעם שמדור עקבו נוגע, ביארו תוד"ה והלכתא, שמא יגע בידו. [4] ברש"י מבואר שמדובר בכלי חרס שבלוע, למדו תוד"ה גרף, שאם מדובר בכלי כיען זכוכית שלא בולע הרי אינו מאוס ויהיה מותר לקרא באופן שהוא ריק. [5] בגרף של רבינו תוד"ה ובלבד, שלא יועיל הסופת רביעית.